

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ТАКТИКО-СТРОЙОВИХ ЗАНЯТЬ З МАЙБУТНІМИ ОФІЦЕРАМИ-ПРИКОРДОННИКАМИ НА КАФЕДРІ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ

DIDACTIC PECULIARITIES OF CONDUCTING TACTICAL-TRAINING SESSIONS WITH FUTURE BORDER GUARDS AT THE BORDER GUARD DEPARTMENT

Зміст статті відображає актуальну для вищого військового навчального закладу України проблему – професійна підготовка майбутніх фахівців, її якість та рівень реалізації. Автор статті зазначила, що прагнення українського суспільства до змін в усіх сферах його життя недостатньо, необхідно здійснювати практичні кроки, не винятком і прикордонне відомство держави. Із постановки проблеми в загальному вигляді автором сформувано основну мету статті – виокремлення та обґрунтування змісту дидактичних особливостей проведення тактико-стройових занять з майбутніми офіцерами-прикордонниками на кафедрі прикордонної служби.

Задля отримання достовірних результатів наукового дослідження використано аналітико-пошуковий метод щодо аналізу наукових праць в українській системі вищої освіти, зокрема військової освіти.

У наступній частині представленої статті викладено основний зміст дослідження. Розкрито сутність та значення тактико-стройових занять в академії прикордонної служби. Сформульовано та подано зміст основних дидактичних особливостей проведення тактико-стройових занять із майбутніми офіцерами-прикордонниками на кафедрі прикордонної служби: особистому відпрацюванні курсантами-прикордонниками військово-професійних прийомів, способів та засобів охорони та захисту державного кордону; алгоритм проведення тактико-стройових занять; специфічність методів, технологій та методики проведення тактико-спеціальних занять; врахування інтелектуального рівня курсантів-прикордонників; рівень підготовленості представників науково-педагогічного складу до проведення тактико-стройових занять; використання відповідних до теми тренажерів, побудованих контрольних пунктів пропуску, макетів, навчальних містечок тощо. Крім того, автор визначила результати проведеного дослідження, сформулювала висновки та напрями подальших наукових пошуків у контексті запропонованої проблематики.

Ключові слова: тактико-стройові заняття, майбутні офіцери-прикордонники, професійна підготовка, прикордонна служба, дидактична особливість.

The content of the article reflects the problem for the higher military educational establishment of Ukraine – professional training of future specialists, its quality and level of realization. The author of the article noted that the desire of Ukrainian society for changes in all spheres of his life is not enough, it is necessary to take practical steps, not the exception and the state border agency.

From the statement of the problem in the general form the author has formed the main purpose of the article – to isolate and substantiate the content of didactic features of conducting tactical-training sessions with future border guard's officers at the Border Guard Department.

In order to obtain reliable results of the scientific research, an analytical-search method was used to analyze scientific works in the Ukrainian higher education system, in particular military education. The following part of the article presents the main content of the study. The essence and importance of tactical and structural training at the Border Guard Academy are revealed. The content of the main didactic features of conducting tactical and combat training with future border guards at the Department of Border Service is formulated and presented: personal training of border guards by military cadets, methods and means of protection and protection of the state border; algorithm for conducting tactical-drilling exercises; specificity of methods, technologies and methods of conducting tactical-special classes; taking into account the intellectual level of frontier cadets; the level of readiness of the representatives of the scientific and pedagogical staff to conduct tactical and drill classes; use of appropriate simulators, built checkpoints, layouts, training campuses and more. Finally, the author identified the results of the study, formulated the conclusions and directions of further scientific research in the context of the proposed issues.

Key words: tactical-military training, future border guards, vocational training, border service, didactic feature.

УДК 378:355:356(477)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-2-1>

Криворучко І.Я.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри прикордонної служби
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Сучасні політичні процеси та відносини в українському суспільстві свідчать про кризу і незавершеність перехідного етапу. В основі творення громадянського суспільства лежать різноманітні критерії: духовний рівень, політична культура, якість освітніх послуг, рівень суспільної свідомості тощо. Варто наголосити на значенні якісної підго-

товки майбутніх фахівців. Формування фахового профілю здійснюється на основі професійних знань, умінь та навичок.

На особливу увагу заслуговує підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників, оскільки їх професійна діяльність є досить складною, багатогранною та не схожою на жодну із правоохоронних фундаментальних структур українського суспільства.

Сфера професійних інтересів прикордонного відомства є еkleктичною: це і міжнародна співпраця, і комунікативна взаємодія, і взаємовідносини з органами місцевого самоврядування, і спектр професійно-особистісних функцій (від звичайних нарядів на ділянці кордону до діяльності в особливих умовах та високорозумових навантажень).

Зважаючи на окреслену вище загальну характеристику проблеми, **метою публікації** є визначення дидактичних особливостей проведення тактико-стройових занять для майбутніх офіцерів-прикордонників на кафедрі прикордонної служби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

З метою проведення якісного наукового дослідження ми використали літературно-бібліографічний метод, щоб встановити ті наукові монографії, дисертаційні праці, публікації, навчальні посібники, що є цінними для представленої проблематики.

Специфіка проблеми вимагає вивчити праці вчених, які мають відношення до підготовки майбутніх фахівців правоохоронних структур і військових формувань. Найвідомішими є дослідження О. Барабашикова [1], О. Кузьмука [6], В. Кушніра [7] та М. Нецадима [9], які аналізували професійну підготовку військовослужбовців. Безпосередньо до окресленої проблематики мають відношення праці А. Галімова [3] та А. Лігоцького [8], які розробляли сутність методики підготовки та реалізації навчальних занять тактичного та тактико-спеціального спрямування.

Водночас Державна прикордонна служба України збагатилася власний науковий арсенал завдяки вченим-прикордонникам: І. Грязнов [4], О. Діденко [2], Ю. Дем'янюк [5], В. Торічний [10], К. Тушко [11] та багатьом іншим. Наукові пошуки згаданих вище науковців дають змогу удосконалити практичну та теоретичну підготовку майбутніх офіцерів-прикордонників, зокрема дидактичну сторону тактико-стройових занять на кафедрі прикордонної служби.

Виклад основного матеріалу. Сучасний обсяг та зміст професійно-військових функцій офіцерів-прикордонників є дещо видозміненим завдяки зростанню динаміки в обстановці на державному кордоні України; ускладненню оперативно-службових завдань у підрозділах та органах прикордонного відомства; ініціативи з боку Європейського Союзу щодо побудови та реалізації інтегрованої системи охорони кордону; рівню технічного забезпечення прикордонних підрозділів; значення управлінського складника в охороні та захисті кордону тощо.

Професійна підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників, забезпечення її військової компоненти здійснюється на кафедрах прикордонної служби, прикордонного контролю та інших кафедрах. Щоб сформувати готовність і здатність майбутніх офіцерів прикордонної служби, необхідно

проводити тактико-стройові заняття, що є завданням кафедри прикордонної служби. Такі навчальні заняття мають свою специфіку, оскільки відрізняються від інших видів за призначенням, методикою та методами реалізації.

У Національній академії Державної прикордонної служби України, що є вищим військовим навчальним закладом прикордонної служби і яка готує для неї офіцерські кадри, тактико-стройові заняття є основною формою тактичної підготовки. Призначенням таких занять є відпрацювання алгоритму дій та оволодіння способами виконання завдань щодо охорони та захисту державного кордону.

Перша дидактична особливість тактико-стройових занять полягає в особистому відпрацюванні курсантами-прикордонниками військово-професійних прийомів, способів та засобів охорони та захисту державного кордону.

Наступною дидактичною особливістю є алгоритм проведення тактико-стройових занять, що вимагає на початковому етапі по елементного та повільного вивчення тактики прикордонної служби, а у подальшому – повторення усіх знань та перетворення їх у відповідні вміння та навички.

Оскільки автором окреслено специфічність методів, технологій та методики проведення тактико-спеціальних занять, то відбір основних методів та прийомів буде *ще однією дидактичною особливістю* тактико-стройових занять з майбутніми офіцерами-прикордонниками на кафедрі прикордонної служби.

Пріоритетними методами може бути тренування, імітація, змагання. Який метод буде використовуватись на відповідному тактико-стройовому занятті, залежить від теми цього заняття, від якісного складу навчальної групи, оскільки тут і враховується тривалість застосування методу. Найважливішим є дотримання вимог, які існують в академії та на кафедрі документів, сформульованих методичних рекомендацій.

Ефективність проведення тактико-стройового заняття з майбутніми офіцерами-прикордонниками також залежить від їх інтелектуального рівня. Таку характеристику автор вважає наступною *дидактичною особливістю*. Інтелектуальний розвиток курсантів-прикордонників впливає на усвідомлення ними вихідних даних, розуміння тактичної обстановки та змісту тих завдань, що перед ними висувуються, і в кінцевому випадку, рівень прояву їх ініціативності та кмітливості.

Завданням представників науково-педагогічного складу є забезпечення високого рівня навчально-матеріального та технічного супроводу тактико-стройового заняття, створення раціональної методичної розробки, підготовка спеціальної тактичної обстановки, наявність креативної педагогічної майстерності. Таку *дидактичну особливість* можна сформулювати як рівень підготовле-

ності представників науково-педагогічного складу до проведення тактико-стройових занять.

На особливу увагу заслуговує проблема відпрацювання професійних вмій та навичок у майбутніх офіцерів-прикордонників, які можна забезпечити на основі використання відповідних до теми тренажерів, побудованих контрольних пунктів пропуску, макетів, навчальних містечок тощо. Цим арсеналом Національна академія Державної прикордонної служби володіє і активно його використовує кафедра прикордонної служби.

Завданням керівників тактико-стройових занять із курсантами-прикордонниками є уважне відслідковування помилок у відпрацюванні певних вмій та навичок та акцентування уваги на них, з метою переходу до засвоєння більш ускладнених прийомів та способів виконання завдань щодо охорони та захисту державного кордону.

Питання попередньої підготовки курсантів до тактико-стройового заняття є важливим, оскільки від неї також залежить його якість. Сутність попередньої підготовки до тактико-стройових на кафедрі прикордонної служби полягає у проведенні консультацій та інструктажів. Метою такої попередньої підготовки є знайомство з наступною темою, переліком навчальної літератури, відновленні статутних положень, ознайомленні з доповідями молодших командирів.

Значення інструктажу полягає в тому, що керівник заняття не витрачає цінний час на роз'яснення змісту навчальних питань, мети заняття, а раціонально розподіляє його для реалізації навчальних завдань, відображених у програмах та планах.

Тактико-стройові заняття варто сприймати як певну цілісність, як різновид занять, що інтегрує у змісті військово-професійну освіту майбутніх офіцерів-прикордонників. Тактико-стройове заняття дає змогу поєднувати військово-спеціальні та психолого-педагогічні дисципліни, до прикладу. У свою чергу, таке поєднання синтезує міждисциплінарні знання, їх використання у разі вирішення складних оперативно-службових завдань. Слід зауважити, що пріоритетним засобом підготовки майбутнього офіцера-прикордонника слід вважати саме тактико-спеціальні завдання. Враховуючи їх зміст та роль в освітньому процесі вищого військового навчального закладу прикордонної служби, можна визначити відповідні технології та методи у їх проведенні.

Рівень ефективності та результативності проведення тактико-стройових занять із майбутніми офіцерами-прикордонниками на кафедрі прикордонної служби залежить від множини факторів, чинників, умов, проте у педагогічному процесі визначальними завжди є саме дидактичні його характеристики. Представлена наукова публікація результат аналізу як теоретичних аспектів проблеми, так і практичних.

Таким чином, автором було виокремлено наступні дидактичні особливості проведення тактико-стройових занять з майбутніми офіцерами-прикордонниками на кафедрі прикордонної служби: особисте відпрацювання курсантами-прикордонниками військово-професійних прийомів, способів та засобів охорони та захисту державного кордону; алгоритм проведення тактико-стройових занять; специфічність методів, технологій та методики проведення тактико-спеціальних занять; врахування інтелектуального рівня курсантів-прикордонників; рівень підготовленості представників науково-педагогічного складу до проведення тактико-стройових занять; використання відповідних до теми тренажерів, побудованих контрольних пунктів пропуску, макетів, навчальних містечок тощо.

Висновки. Представлене наукове дослідження було реалізоване з метою пошуку шляхів підвищення якості професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників. Тактико-стройові заняття є невід'ємною частиною їх фахової підготовки незалежно від обраної ними спеціальності (філологія, психологія, автомобільний транспорт чи правоохоронна діяльність). Завданням згаданих навчальних занять є оволодіння прийомом і засобами охорони та захисту державного кордону. Автором було виокремлено основні дидактичні особливості тактико-стройових занять із майбутніми офіцерами-прикордонниками на кафедрі прикордонної служби, а також обґрунтовано їх зміст.

Визначаючи напрями подальших наукових досліджень, автор пропонує звернутися до питань удосконалення методики проведення цих занять, поєднанні старих та нових методів та засобів навчання, ознайомленні із досвідом таких занять у західних країнах і впровадженні цього досвіду в українську освітню практику.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барабанщиков А., Муцынов С. Педагогическая культура офицера. М. : Воениздат, 1985. 159 с.
2. Веретільник В., Діденко О. Обґрунтування педагогічних умов розвитку військово-спеціальної компетентності офіцерів-прикордонників у процесі магістерської підготовки. *ScienceRise. Pedagogical Education*. 2017. № 2. С. 46–50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/texsped_2017_2_11.
3. Галімов А.В. Комплексна методика підготовки майбутніх офіцерів напряму «Охорона та захист державного кордону» в умовах інноваційних технологій [Електронний ресурс]. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2012. Вип. 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadrps_2012_5_6.
4. Грязнов І., Усачик Н. Система формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі стажування в органах Державної прикордонної служби України. *Педагогічний дискурс*. 2011. Вип. 9. С. 80–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2011_9_20.
5. Дем'янюк Ю.А. Теоретичні засади формування військово-організаторських умінь у курсантів вищих військових навчальних закладів. *Актуальні проблеми сучасної науки* : матеріали п'ятої всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. К., 2008. Ч. 2. С. 51–53.
6. Кузьмук О.І. Військове будівництво в Україні у ХХ столітті: Історичний нарис, події, портрети / За заг. редакцією О.І. Кузьмука. К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2001. 448 с.
7. Кушнір В. Теоретико-методологічні основи системного аналізу педагогічного процесу вищої школи : дисертація д-ра пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. К., 2003. 518 с.
8. Лігоцький А.О. Теоретичні основи проектування сучасних освітніх систем. / Монографія. К. : Техніка, 1996. 210 с.
9. Нещадим М.І. Військова освіта в Україні: історія, теорія, методологія, практика. Монографія, К. : Київський університет, 2003, ст. 21–123.
10. Торічний О.В. Теорія і практика формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання : монографія. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ ім. Б. Хмельницького, 2012. 536 с.
11. Тушко К.Ю. Сутність та зміст компетентностей у здійсненні професійної взаємодії майбутніми офіцерами-прикордонниками. *Youth & market. Monthly scientific-pedagogical journal*. № 4 (171) april 2019. P. 68–71. http://mr.dspu.edu.ua/publications/2019/4_171_2019.pdf.